

DNR FI2017/02150/K PRO DNR 17-071

2017-08-23

Finansdepartementet
Avdelningen för offentlig förvaltning,
Kommunenheten

Yttrande över Valfärdsutredningens betänkande Kvalitet i välfärden – bättre upphandling och uppföljning (SOU 2017:38)

Pensionärernas Riksorganisation (PRO) har getts möjlighet att avge yttrande över rubricerat betänkande. PRO begränsar sitt yttrande till de aspekter som är relevanta för organisationen inom främst området vård och omsorg.

Utredningen föreslår att författningsförslaget ska träda i kraft den 1 juli 2018.

Allmänt

Betänkandet handlar om hur bättre kvalitetskrav och system för uppföljning kan utformas för olika välfärdstjänster och hur Inspektionen för vård och omsorgs (IVO) register kan förbättras samt vissa övriga statistikfrågor.

PRO tillstyrker till stora delar utredningens förslag och anser att utredningens problembeskrivning är bra men att vissa av förslagen inte är tillräckligt långtgående. Bl.a. saknas en analys av för och nackdelar med lagen om valfrihetssystem (LOV). PRO har tidigare framfört vikten av god kvalitet i välfärden och då i synnerhet inom vård och omsorg om äldre. En god kvalitet i vård och omsorg är en förutsättning för att äldre med ett vård- och omsorgsbehov ska kunna leva ett värdigt och självständigt liv. Bristfällig upphandling i kombination med avsaknad av, begränsad eller felaktig kvalitetsuppföljning är ett allvarligt hot mot kvaliteten i välfärden, samt mot medborgarnas tillit till vård och omsorg.

Vinstbegränsning är viktigt ur kvalitetssynpunkt

PRO delar utredningens bedömning att det inte är möjligt att ersätta en vinstbegränsning med utökade kvalitetskrav utan att samtidigt försämra kvaliteten. Välfärdens viktigaste resurs är personalen och deras professionella övervägande som sker i varje möte med en patient, omsorgstagare etc. Detaljerade kvalitetskrav krymper personalens handlingsutrymme och försämrar kvaliteten i omsorgsmötet. Vidare är det PRO:s ståndpunkt att äldreomsorgen är underfinansierad. De ekonomiska resurserna behövs i verksamheten. Drivkraften att göra ekonomisk vinst riskerar att främja mål med

verksamheten som inte överensstämmer med grundsyftet. PRO anser att det behövs en vinstbegränsning inom all vård och omsorg och har i tidigare remissvar till välfärdsutredningen välkomnat en reglering av vinstnivåerna.

Tillsyn och uppföljning

Det är enligt PRO viktigt att använda sig av olika typer av uppföljningar. Bl.a. regelbundna verksamhetsuppföljningar, oanmälda besök och direkta observationer. Dessutom bör granskningar göras av ägarförhållanden inom vård- och omsorg. Det är enligt PRO:s mening mycket viktigt att säkra samhällets krav på att de som äger och driver företag inom vård och omsorg ska ha ett långsiktigt och seriöst engagemang och bedriva en god och högkvalitativ verksamhet, vilket PRO framfört i yttrande över Ägarprövningsutredningens slutbetänkande Krav på privata aktörer i välfärden.

Utredningen föreslår att IVO:s uppdrag ändras genom att kravet på frekvenstillsyn slopas till förmån för en tillsyn som i större utsträckning baseras på riskanalyser. PRO är positiv till detta förslag.

För att fullfölja sitt demokratiska uppdrag behöver landsting, regioner och kommuner som upphandlar privata utförare också kunna följa upp och granska den verksamhet som utförs. Det innebär att det i vissa fall kan vara nödvändigt att ta del av identifierbara personuppgifter. Även om information om enskildas levnadsförhållanden ska hanteras ytterst varsamt och med stor respekt för den enskildas integritet anser PRO att det är motiverat att det införs en tystnadspliktsbrytande uppgiftsskyldighet, i linje med utredningens förslag. Detta förutsatt att det säkerställs att känsliga uppgifter inte hamnar i orätta händer.

Möjligheten att följa offentliga medel

Det finns inte någon allmängiltig definition av vad som utgör en enhet inom vård och omsorg vilket skapar stora svårigheter att sammanställa statistik, följa upp och jämföra verksamhet etc. PRO anser att det är av stor vikt att en definition av vad som utgör en enhet skyndsamt tas fram och tillstyrker därmed utredningens förslag om att ge E-hälsomyndigheten ett sådant uppdrag. Att kunna följa hur offentliga medel används är nödvändigt för att säkerställa att skattemedel kommer medborgarna till del och det är förvånande att det inte redan finns förutsättningar för att kunna göra den typen av uppföljningar. PRO tillstyrker även utredningens förslag på att det bör tas fram ett verksamhetsregister över utförare inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten.

Kvalitetskrav

PRO delar utredningens bedömning att det är viktigt att visa försiktighet med att formulera exakta kvalitetskrav på nationell nivå inom området vård och omsorg. PRO vill peka på att kvalitet inom äldreomsorgen förutsätter att omsorgen är tillgänglig. Det är viktigt att kombinera både processkvalitet (hur insatsen utförs – t.ex. om maten är näringsriktig och av hög kvalitet och resurskvalitet (t.ex. att den enskilde ska kunna se fram emot måltiden.) Det viktiga är att resultatet bedöms ur ett helhetsperspektiv för den enskilde.

Valfrihetssystem inom vård och omsorg

PRO saknar förslag i denna del samtidigt som PRO efterlyser en tydligare skrivning i utredningens bedömning att huvudmännen bör noggrant överväga när och om LOV ska användas. Bl.a. saknas det resonemang om LOV:s koppling till kvalitet. PRO anser att LOV särskilt inom äldreomsorgen ska avskaffas.

Sammanhållen vård och omsorg

Fragmentiseringen av vård och omsorg, dels mellan kommuner och landsting, dels mellan verksamheter inom samma kommun eller landsting, får stora negativa konsekvenser för PRO:s medlemmar som är i behov av insatser från mer än en aktör. Det ökar även anhörigomsorg när den sjukes närstående ska försöka samordna en fragmentiserad vård och omsorg. Det är sedan tidigare känt att konkurrensutsättning bidrar till ytterligare samordningsproblem.

Utredningen föreslår att berörda myndigheter *bör* utveckla modeller för en mer personcentrerad vård och omsorg. PRO anser emellertid att det förslaget är alltför vagt, särskilt med beaktande av det stora lidande för äldre och den ökade kostnaden för samhället som samordningsproblemen innebär. PRO anser att utredningen tydligare borde ha preciserat vilka myndigheter som ska arbeta med att utveckla sådana modeller samt att utredningen skulle ha varit tydligare med att detta ska göras. Nuvarande formulering är således alltför vag.

Vidare föreslår utredningen att myndigheter som står inför en eventuell konkurrensutsättning av en verksamhet eller ett område bör beakta konsekvenserna för den äldre personen och möjligheten att samordna insatserna. PRO anser att ett sådant övervägande alltid ska göras. Det är oacceptabelt att konkurrensutsättning tillåts försämra vården och omsorgen för den grupp äldre som har störst behov av en sammanhållen vård och omsorg.

Idéburna aktörers roll

PRO anser att det är angeläget att skapa förutsättningar som förenklar för den idéburna sektorn att delta i upphandlingar. För det krävs att dessa aktörer ges undantag från gällande regelverk. PRO är medveten om de svårigheter som är förknippade med att hitta en rättssäker definition av vilka aktörer som ska omfattas av ett sådant undantag, men är kritisk till att utredningen inte kommit längre i att presentera ett förslag på hur ett sådant regelverk skulle kunna utformas. Vidare anser PRO att det är angeläget att snarast dela upp statistiken så att det blir möjligt att följa utvecklingen av den idéburna verksamheten inom vård och omsorg.

Stöd i samband med upphandling

PRO anser att området vård och omsorg måste ges större prioritet inom Upphandlingsmyndigheten och PRO tillstyrker därför utredningens förslag om att förstärka myndighetens arbete med vägledningar på välfärdsområdet men hade gärna sett en större resursförstärkning.

Jämlikhet

En välfärd som fördelas efter behov är en förutsättning för ett jämlikt samhälle. PRO anser att jämlikhet- och fördelningsaspekter *ska* beaktas vid utformning av konkurrens- och ersättningssystem. PRO anser således att utredningens förslag om att sådana aspekter *bör* beaktas inte är tillräckligt långtgående.

Privata sjukvårdsförsäkringar är ett hot mot jämlikheten genom att de underminera principen om att det är behov som ska styra tillgången till vård och omsorg – inte ekonomiska resurser. PRO har i tidigare yttranden framfört synpunkter om att privata sjukförsäkringar inte ska kunna innebära att personer kan köpa sig snabbare eller bättre vård inom den offentligt finansierade vården.

Christina Tallberg
Ordförande
PRO

Anna Werkelin Ahlin
Sakkunnig hälso- och sjukvård
PRO